

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Geschiedenis en hoop?

Uit de redactie

van Gelder, M.

DOI

[10.5117/TvG2023.4.001.GELD](https://doi.org/10.5117/TvG2023.4.001.GELD)

Publication date

2023

Document Version

Final published version

Published in

Tijdschrift voor Geschiedenis

License

CC BY

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

van Gelder, M. (2023). Geschiedenis en hoop? Uit de redactie. *Tijdschrift voor Geschiedenis*, 136(4), 315-316. <https://doi.org/10.5117/TvG2023.4.001.GELD>

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

UIT DE REDACTIE

Uit de redactie. In deze rubriek schrijven redacteurs van het Tijdschrift voor Geschiedenis beurtelings over actuele thema's of gebeurtenissen in de historische wereld die hen bezighouden.

Geschiedenis en hoop?

Maartje van Gelder

Deze column had moeten gaan over historici en archieven. En over archivarissen: hoe zien zij ons, historici, wanneer we het nieuws halen met een ontdekt archiefstuk? Die geheime brief of dat akkoord is door allerlei archivarishanden gegaan, bewaard en misschien geïnventariseerd. Wat is dan 'ontdekken'? Deze column had moeten gaan over een archivaris die het nieuws haalt en bevestigt wat we al decennia wisten: ja, Bernhard was lid van de NSDAP. Interessanter is dat zijn lidmaatschapskaart gewoon in zijn privé-archief zat. Wat zegt dit over de spanning tussen glashard ontkennen en bewaren? Niet voor niets verbindt Jacques Derrida in zijn *Archive fever. A Freudian impression* de drang tot bewaren en controleren van archieven met repressie.¹

Deze column had kunnen gaan over de digitalisering van archiefbestanden en zoektechnieken. Die digitalisering, waar we hevig op inzetten in Nederland, suggereert soms dat we met een tijdmachine het verleden kunnen reconstrueren. Ik kan alleen maar knarsetandend naar de glossy TED Talks van het project The Venice Time Machine kijken.²

¹ Jacques Derrida, *Archive fever. A Freudian impression*. Vertaald door Eric Prenowitz (Chicago 1998).

² Frederic Kaplan, 'How to build an information time machine', *TED* (juni 2013).

De belofte? Big data reconstrueert het oude Venetië, zoals het was. Pats, boem, met behulp van digitale technologieën, zijn we terug bij Ranke, die in archieven een (spiegel)raam naar het verleden zag. Alsof sociaalhistorici en cultuurhistorici ons niet decennialang hebben gewezen op de ondergeschikte positie van gemarginaliseerden – armen, zieken, vrouwen, tot slaaf gemaakten, etc. – in het archief. En alsof we niet, mede dankzij postkoloniale studies, weten dat geweld en dominantie doorwerken in archiefbronnen en archieven. Welk verleden reconstrueren we dan eigenlijk? Of liever, wier verleden? Dat The Venice Time Machine totaal is vastgelopen in de Italiaanse archiefbureaucratie is misschien geen historische gerechtigheid, maar wellicht wel *archival power*.

Maar als ik eerlijk ben, dan zie ik sinds begin oktober het nut van een column over het verleden niet in. Ik loop vast in gepieker, over nu en straks. En ik weet weer waarom ik als student niet koos voor wat toen nog 'Nieuwste Geschiedenis' heette. Ondanks die naam, die iets fris suggereerde, voelde ik alleen maar de zwaarte van de twintigste eeuw. Ik ontmoette eens per ongeluk mijn overgrootoma in een deel van Lou de Jongs standaardwerk, terwijl ze ontsnapt aan een razzia. Door zelfmoord te plegen.

Genoeg reden om dat boek meteen weer dicht te klappen. Hup, liever de zestiende en zeventiende eeuw. (Toen nog 'nieuwere tijd' geheten – *what's in a name?*) Juist vanwege het archiefgepuzzel, zo hield ik mezelf voor. Maar toch vooral vanwege de grotere afstand tot het recentere verleden. Dat alle geschiedenis hedendaagse geschiedenis is, is een afgetrapt cliché. Ik heb niets zinnigs te zeggen over de huidige oorlog. Ik denk wel steeds aan Ramsey Nasrs vraag: kennen we de naam van elk Palestijns slachtoffer? En verlies me in een zoektocht naar de archieven van Gaza en haar inwoners.

Natuurlijk is het toeval dat Natalie Zemon Davis in oktober overleed. In haar werk gaf ze stem aan stemlozen en aan mensen die tussen werelden bewogen. Ze legde dominantie en geweld bloot, maar zocht ook naar contact tussen culturen en nieuwsgierigheid naar anderen in het verleden. Van de gruwelijke massamoorden tijdens de Franse godsdienstoorlogen via Martin Guerre (maar vooral via Bertrande de Rols en de rechter Jean de Coras) naar Hasan ibn Ahmed ibn Muhammad al-Wazzan al-Gharnati al-Fasi, de man die we, als gevangene van de paus, kennen als Leo Africanus. Als geen ander kon ze de machtsdynamieken in het archief blootleggen, en suggereren hoe we als historici daaraan tegenwicht kunnen bieden. Om verhalen te vertellen die de oorspronkelijke archiefvormers niet voor ogen hadden.

Iedere historicus schijnt een favoriet artikel van Zemon Davis te hebben. Voor

mij is dat 'Writing "The rites of violence" and afterward', waarin ze haar eigen leven vervlecht met haar werk.³ Historici hebben daarvoor geen biografen of journalisten nodig. Ze vertelt haar eigen geschiedenis: van een derde-generatie-immigrant in de VS, geboren in een joods-religieus gezin. En ze beschrijft hoe de repressieve McCarthy-periode, de opkomst van de vrouwenbeweging, de Golfoorlogen en 9/11 een stempel drukten op haar werk. Bovenal speelde bij het begrijpen van de bloedbaden van de Franse godsdienstoorlogen voor Zemon Davis op de achtergrond steeds de Holocaust mee, wat ze zelf 'the ghost of violence' noemde.⁴ In een van haar eerste interviews verklaarde ze: 'I want to be a historian of hope.'⁵ Dertig jaar later preciseerde ze: 'For me, the possibilities of the past invite a commitment to humanity and offer a ray of hope for the future.'⁶ Het verleden herinnert ons eraan dat verandering misschien mogelijk is.

Over de auteur

Dr. Maartje van Gelder is universitair hoofd-docent vroegmoderne geschiedenis aan de UvA. Zij doet onder andere onderzoek naar protest en stadsgeschiedenis, met name in Italië. Ze is mede-oprichter van het Amsterdam Centre for Urban History aan de UvA en het onderzoeksnetwerk Archives of Power/The Power of Archives.

E-mail: M.vanGelder@uva.nl

3 Natalie Zemon Davis, 'Writing "The rites of violence" and afterward,' *Past & Present* 214, supplement 7 (2012) 8-29.

4 Zemon Davis, 'Writing "The rites of violence"', 12.

5 Judy Coffin and Rob Harding, 'Politics, progeny, and French history. An interview with Natalie Zemon Davis,' *Radical History Review* 24 (1980) 121.

6 Natalie Zemon Davis, *Passion for history. Conversations with Denis Crouzet* ed. Michael Wolfe, vertaald door Natalie Zemon Davis en Michael Wolfe (Kirksville, Missouri 2010) 175.